

Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) Su Ürünleri Sektörünün Üretim, Tüketim, İhracat ve İthalat Yönünden Karşılaştırılması*

Nilgün ÖZDEMİR N. Mevlüt ARAS
Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak.Su Ürünleri Bölümü 25240, Erzurum

Geliş Tarihi : 09.07.2003

ÖZET: Bu çalışmada AB ve Türkiye su ürünleri sektörü üretim, tüketim, ihracat ve ithalat yönünden çeşitli kaynaklardan faydalanılarak karşılaştırılmıştır. 2003 yılı itibarıyla toplam su ürünleri istihsalı, tüketim, ihracat ve ithalat miktarı AB ve Türkiye için sırasıyla yaklaşık 7-8 milyon ton, 500-600 bin ton; 21,83 kg, 6,8 kg; 6,7 milyon ton, 38 bin ton ve 10,4 milyon ton, 52 bin ton olarak rapor edilmiştir. Ülkemizde su ürünleri üretiminin % 78,7'si denizlerden, % 13,6'sı yetiştiricilikten sağlanırken, AB'de ise bu değerler sırasıyla %78 ve %18 şeklinde kaydedilmiştir. Türkiye su ürünleri ihracatında %25'lik ithalatta ise %74 oranında bir artış gözlenmiştir. Diğer yandan toplam su ürünleri üretiminde kültür üretiminin payı Türkiye ve AB'nde sırasıyla %13 ve %17'ye yükselmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Su Ürünleri Üretimi, Tüketim, İhracat, İthalat

The Comparison Of The Sector Of Aquaculture Products From The Aspects Of Production, Consumption, Export And Import in Turkey And The European Union (EU)

ABSTRACT: In this paper EU and Turkey were compared in terms of aquacultural production, consumption, export and import by using various sources of international data. Total quantity of aquacultural production, consumption (per capita), export and import quantity of EU and Turkey based on 2003 were reported as 7-8 million tons, 500-600 thousand tons; 21,83 kg, 6.8 kg; 6.7 million tons, 38 thousand tons and 10,4 million tons, 52 thousand tons respectively. Aquacultural productions originated from seas and breeding in Turkey and EU were recorded as 78.7%, 13.6% and 78%, 18% respectively. Considering export and import values, there were 25% and 74% increase respectively in Turkey. On the other hand, the quantity of cultural production over total aquacultural production in Turkey and EU were increased to 13% and 17% respectively.

Key Words: Fishery Relation of Turkey- EU, Fish Product, Consumption, Export, Import

GİRİŞ:

Su ürünleri uluslar arası alanda en çok ticareti yapılan gıda maddesidir. Yılda 22 milyon tonun üzerinde su ürünü buna konu olmaktadır. Söz konusu değer dünya üretiminin yaklaşık %40'ına karşılık gelmekte olup son yıllarda yaklaşık 130 milyon ton dolayında balık üretimi, 55 milyon dolar değerinde ihracat ve 60 milyon dolar değerinde de bir ithalat söz konusu olmuştur. Su ürünleri ticaretine ilişkin olarak 195 ülke ihracat yaparken 199 ülkede ithalat yapmaktadır. Gelişmiş ülkeler su ürünleri ithalatının %85'ini gerçekleştirirken, toplam ithalatın %25'i Japonya tarafından yapılmaktadır. AB ise balık ihtiyacını karşılamada dışa bağımlılığı artmıştır ve değerce dünya ithalatından aldığı pay %35 olmuştur (Anonim, 2005).

Tarım ve balıkçılık AB ülkelerinin ekonomilerinde büyük önem taşımaktadır. Örneğin, AB genelinde nüfusun %15'i tarım ve %1'den daha düşük bir oranı balıkçılık sektöründe istihdam edilmekte ve yıllık bütçenin %50-55'i tarım ve balıkçılığa ayrılmaktadır. Bir çoğunda geleneksel balıkçı toplumlarının bulunduğu AB ülkelerinin toplam (yetiştiricilik dahil) su ürünleri üretimi farklı kaynaklara göre değişmekle beraber yaklaşık 8-10 milyon ton civarında olup, bunun yaklaşık 1/10'u yetiştiricilikten elde edilmektedir. Buna göre AB küresel üretimin %10'una yakın bir kısmını sağlamaktadır. Türkiye, bugünkü yaklaşık 600 bin

tonluk üretimi ile AB ülkeleri arasında 5. sırayı almaktadır. Kişi başına ortalama su ürünleri tüketiminde ise AB 22 kg ile Türkiye'nin hemen hemen 3 katıdır ve tüm üye ülkelerin tüketimi Türkiye'ninkinden çok yüksektir. AB aynı zamanda önemli miktarda su ürünleri ithal (9 milyon ton) ve ihraç (5,8 milyon ton) etmektedir (Çelikkale vd 1999).

Önemli bir tarım ülkesi olan Türkiye'de de sanayiinin büyük bir kısmının tarıma dayalı olduğu bilinen bir gerçektir. Su ürünleri ise tarım sektörü içinde çok eskiye giden uğraş kollarından birisidir. İnsan beslenmesi için gerekli olan hayvansal proteinin en ucuza sağlanabileceği kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Gerek iç piyasada ve gerekse dünya pazarında yaygın satış olanağına sahip olan su ürünleri sektör sorunlarının etkin olarak çözümlenmesi için, potansiyelin bilinmesi, sektörün geçmişten geleceğe doğru çok yönlü incelenmesi, sorunların çözüm önerileri ile birlikte tarafsız olarak ele alınması, kısa ve uzun vadeli uygulanabilir politikaların ve projelerin üretilmesi ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye Balıkçılığı

Türkiye'de balıkçılık en önemli sektörlerden biridir. Türkiye, uzun sahil şeridi ve yaygın iç suları ve nehir sistemleri nedeniyle bir hayli önemli balıkçılık kaynaklarına sahiptir. Ancak, balıkçılık sektörü, ülke

*: Bir Kısmı Yüksek Lisans Tezinden Alınmıştır.

GSYH'sinin sadece %0,3'ünü oluşturmaktadır (Anonim, 2000). Üç tarafı denizlerle çevrili ve önemli bir iç su potansiyeline sahip olan yurdumuzda geniş bir balıkçılık faaliyeti bulunmaktadır. Bizzat balık avcılığı ile uğraşan 18,000 civarında profesyonel, 8500 civarında da küçük balıkçı mevcuttur (Çelikkale, 1998). Ülkemizde su ürünleri üretimi ile uğraşan nüfusun yaklaşık olarak %65'i küçük aile işletmeleridir Türkiye'de kırsal nüfusun içerisinde su ürünleri üretimi ile uğraşan kesimin oranı %3 düzeyindedir (Yavuz vd., 1995). Balıkçı teknelerinin toplam sayısı 17,475'tir. Açık deniz filosu ise bulunmamaktadır. Ruhsatlı balıkçı sayısı 55,000 olup bu sektörde doğrudan istihdam edilen toplam insan sayısı 200,000'dir. İki milyon insan, dolaylı olarak balıkçılığa bağımlıdır (Anonim, 2000).

Yıldan yıla değişmekle birlikte genellikle Türkiye'nin yıllık balık üretimi, 500.000-600.000 ton dolaylarında seyretmektedir. Bu miktar dünya üretiminin sadece %0,5'i kadardır. Japonya ve Peru gibi yaklaşık 10,000,000 ton civarında üretenlerin yirmide biri kadardır. 162 ülke arasında ise 33. sırada yer alan Türkiye, AB ülkelerinden, Danimarka, İspanya, Fransa ve İngiltere'den sonra 5., Akdeniz ülkeleri arasında İspanya ve Fransa'dan sonra 3., Ortadoğu ülkeleri arasında ise başlarda yer almaktadır (Aras vd., 2000).

Ülkemizde toplam üretimin çok büyük bir çoğunluğu (2003 yılında yaklaşık %86'sı) avcılık yoluyla elde edilmekte olup, yetiştiriciliğin toplam üretimdeki payının her yıl artan oranlarda büyümesine karşılık, avcılık üretimindeki düşüşler direkt toplam üretime yansımaktadır (Tablo 2). Avcılıkla elde edilen üretimin 2003 yılında %91'i deniz avcılığından ve deniz avcılığının yarısından fazlasını da hamsi (2003 yılı itibariyle deniz balıklarının %70,89'u ve toplam su ürünlerinin %43,2'si), lüfer, istavrit, sardalya, kefal, mezgıt ve bakalarya balıkları, geri kalan kısmını ise iç sulardan yapılan avcılık oluşturmaktadır (Tablo 1 ve 2).

Tablo 1. 2000-2003 Yılları Arasında Türkiye Balık Avcılığında Ekonomik Öneme Sahip Bazı Deniz Balıklarının Avcılık Miktarları (ton) (Anonim, 2005)

Türler	2000	2001	2002	2003
Hamsi	280000	320000	373000	295000
İstavrit (Kraça)	15000	15545	19500	16400
İstavrit (Karagöz)	7200	10635	6982	11600
Kefal	27000	22000	12000	11000
Lüfer	4250	13060	25000	22000
Mezgıt	18000	10000	8808	8000
Sardalya	16500	10000	8684	12000
Bakalarya	18190	20810	10500	7500
Toplam	386140	422050	464474	383500

Tablo 2. 2000-2003 Yılları Arasında Türkiye Balık Avcılığında Ekonomik Öneme Sahip Bazı İç Su Balıklarının Avcılık Miktarları (ton) (Anonim, 2005)

Tür	2000	2001	2002	2003
İnci kefali	15654	15848	14930	14215
Sazan	14137	12265	12965	13820
Siraz	1124	1009	918	1013
Tatlı su levreği	1633	1644	1850	1751
Gümüüş	1583	1685	1733	1826
Kerevit	1681	1634	1894	2183
TOPLAM	35812	34085	34290	34808

İç sularımızda sürdürülen avcılık faaliyetleri ile her yıl toplam üretimin yaklaşık %7,28'i karşılanmaktadır (Çelikkale vd., 1999). 2003 DİE verilerine göre Türkiye'de avlanan toplam iç su ürünleri miktarı 44,698 tondur (Tablo 3).

Tablo 3. 2000-2003 Yılları Arasında Türkiye'de Avcılık Yolu İle Elde Edilen Toplam Su Ürünleri Üretimi (ton) (Anonim, 2005)

	2000	2001	2002	2003
Deniz Balıkları	441690	465180	493446	416126
Diğer Deniz Ürünleri	18831	19230	29298	46948
İç Su Ürünleri	42824	43323	43938	44698
TOPLAM	503345	527733	566682	507772

Türkiye su ziraatı açısından da oldukça şanslıdır. Akarsuların oldukça bol ve topoğrafik yapı olarak balık yetiştirilmesine elverişli oluşları, göl ve denizlerin de kafes yoluyla balık yetiştirilme imkanının oluşu bu şansını artırmaktadır (Atay, 1993).

Ülkemizde yeni bir sektör olan ve yılda ortalama %10 (son üç yılda ortalama %25) büyüyen su ürünleri yetiştiriciliği, Atatürk barajı gibi durgun suların faaliyete geçmesiyle daha da artacaktır. Türkiye'deki yetiştiricilik sektöründe İngiltere, Almanya, Japonya, İtalya, Fransa, Norveç, Danimarka, İran, Bahama Adaları orijinli 16 adet yabancı sermayeli yatırım bulunmaktadır (Atay ve Korkmaz, 2000).

Ülkemizde, yetiştiricilik istatistiklerinin ayrı toplanmaya başladığı 1986 yılında 3075 ton olan yetiştiricilik üretimi 2003 yılında 79943 tona çıkmıştır (Tablo 4). Bununla birlikte, önemli bir gelişme olarak kültür balık üretiminin toplam su ürünleri üretim içindeki payı 1990'da %1 iken, 2003 yılında %13'lere ulaşmıştır (Anonim, 2005).

Tablo 4. 2000-2003 Yıllarında Türkiye'de Yetiştiricilikle Elde Edilen Balık Üretimi (ton) (Anonim, 2005)

	2000	2001	2002	2003
Deniz balıkları	35646	29730	26868	39726
İç su balıkları	43385	37514	34297	40217
TOPLAM	79031	67244	61165	79943

Ülkemizde deniz balıkları yetiştiriciliği çipura ve levrek üzerinde yoğunlaşmıştır. Son yıllarda gökkuşağı alabalığının Karadeniz’de kafeslerde yetiştiriciliğinin giderek yaygınlaşması, yetiştiriciliğe ayrı bir ivme kazandırmıştır (Atay ve Korkmaz, 2000). 1986 yılında 35 ton olan deniz balıkları üretimi, 2003 yılında 39756 tona yükselmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Türler göre deniz balıkları yetiştiriciliği (ton) (Anonim, 2005)

Tür	2000	2001	2002	2003
Alabalık	1961	1240	846	1194
Çipura	15460	12939	11681	16735
Levrek	17877	15546	14339	20982
Midye	321	5	2	845
Karides	27	-	-	-
TOPLAM	35646	29730	26868	39756

Yetiştiricilikten kaynaklanan toplam üretimin önemli bir miktarı da iç su balıkları üretiminden sağlanmakta ve üretimi yapılan türler içerisinde gökkuşağı alabalığı 39674 ton ile en çok üretilen tür olma özelliğindedir (Tablo 6).

Tablo 6. Türler göre iç su balıkları yetiştiriciliği (ton) (Anonim, 2005)

Tür	2000	2001	2002	2003
Alabalık	42572	36827	33707	39674
Aynalı sazann	813	687	590	543
TOPLAM	43385	37514	34297	39674

Türkiye’nin Su Ürünleri Tüketim İhracat ve İthalatı

a. Tüketim

Türkiye’de ortalama hane halkı toplam harcamalarının %32’si gıda harcaması olarak kullanılmaktadır. Diğer gıdalara göre, balık tüketiminin daha az olmasına bağlı olarak balık tüketimi harcamaları toplam gıda harcamaları içinde sadece %1 pay alırken, et harcamaları %16 paya sahiptir (Anonim, 2000).

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) su ürünleri istatistiklerine göre Türkiye’de kişi başına tüketim 1995 yılında önceki yıllara oranla büyük artış göstermiş ve

kişi başına tüketim yılda 9,75 kg olarak gerçekleşmiştir. Geçmiş yıllarda deniz balıklarının azalmasına paralel olarak tüketimde düşmüş ve 1991’de en düşük değer 5,38 kg/yıl/kişi olarak görülmüştür (Babadoğan, 1998). Bununla birlikte 2000, 2001, 2002, 2003 yıllarında ülkemiz su ürünleri tüketimi sırasıyla 7.985, 7.547, 6.697, 6,836 kg/fert/yıl olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2005).

Su ürünleri üretimimizin az ve nüfusumuzun yüksek olması, kişi başına düşen su ürünleri tüketimimizin diğer ülkelere göre düşük kalmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği ülkelerinden kişi başına düşen su ürünleri tüketiminin Portekiz’de 57,4 İspanya’da 43,9 kg/yıl, Fransa’da 29,7 kg/yıl olduğu göz önüne alınırsa 2003 yılı itibariyle Türkiye’nin 6,8kg/yıl olan kişi başına tüketim miktarının ne denli düşük olduğu görülür. Ayrıca tüketim alışkanlığımızın taze ürünlere yönelik olduğu göz önüne alınırsa bu rakamın %40 daha düşük olacağı göz ardı edilmemelidir.

b. İhracat

Türkiye su ürünleri açısından hem ithal hem de ihraç eden bir ülke konumundadır. Su ürünlerinde pozitif bir dış ticaret dengesi mevcuttur. Ticaret sistemimiz yüksek değerli ürünlerin (yumuşakçalar, konserve balık) ihraç edilmesini, düşük değerli ürünlerin (uskumru gibi) ve hammadde girdilerinin (balık yemi ve dondurulmuş ton balığı) ithal edilmesini içermektedir (Anonim, 2000) (Tablo 7).

Türkiye su ürünleri ihracatı 2003 yılı itibari ile yaklaşık 38 bin ton miktarında ve 154 milyon dolar değerinde gerçekleşmiş olup bu sektörün ihracatında bir önceki yıla göre değerce %25 oranında artış olmuştur. Türkiye su ürünleri ihracatının kompozisyonuna bakıldığında büyük bir bölümünü taze - soğutulmuş balıkların almış olduğu görülmektedir. 2003 yılında bu ürün grubunda 74 milyon dolar değerinde ihracat yapılmış olup, söz konusu değer toplam su ürünleri ihracatımızın %48’ini oluşturmaktadır. Bu grubu yumuşakçalar ve kabuklu hayvanlar izlemektedir (Anonim, 2005).

Tablo 7. 2000-2003 Yıllarında Türkiye’nin Su Ürünleri İhracatı (M:Miktar (kg), D:Değer (ABD Doları) (Anonim 2005)

Ürün	2000		2001		2002		2003	
	M	D	M	D	M	D	M	D
Canlı balıklar	8539	41667	3263	26817	33030	267158	30843	332454
Balık (Taze,Soğutulmuş)	7311271	21225077	10055693	26548853	14036724	46108505	15398180	74035059
Balık (Dondurulmuş)	752320	1890201	1496905	2274570	3304704	18768018	2991702	3798369
Balık (Fileto)	1795072	7789625	2516038	9846210	2376716	10625386	1629491	8666956
Balık (Kuru,Tuzlu,Salamura,Tütsü)	274596	1278197	269512	1272833	309598	1515066	410965	2485473
Kabuklu	1022097	4231858	1637450	6574997	2490523	10049981	2291664	12825671
Yumuşakçalar	3372970	9945002	3002764	7969458	5583264	15723059	6886657	21556134
Konserve Balık ve Yumurtası	15153702	26550890	3399830	6922242	1894501	5372121	3894403	10520244
Konserve Kabuklu Hayvan ve Yumuşakçalar	4370695	16534424	3370688	12878072	3814706	14753028	4072908	19311326
TOPLAM	34061262	89486941	25752143	74314052	33843766	123182322	37606813	153531686

İhracatta en büyük payı İtalya, bunu takiben Yunanistan, İspanya, Fransa ve Japonya gelmektedir. Türkiye su ürünleri ihracatının yönlendiği pazarlar her ne kadar AB ağırlıklı ise de dünyanın her bölgesine ve özellikle uzak doğu pazarlarından Japonya ve Çin'e de ihracat gerçekleştirmektedir. Bu bölgeler ileriki yıllarda daha da iyi değerlendirilebilecek potansiyele sahiptirler (Tablo 8).

Son yıllarda Türkiye'nin su ürünleri ihracatında önem kazanan diğer bir kalem de, kültür balıkçılığı ürünleridir. Daha çok taze-soğutulmuş olarak satışa sunulan çipura (*Sparus aurata*), levrek (*Dichentrarchus labrax*) ve somon (*Salmo sp.*) işlendiği takdirde raf ömrü artacak, üreticiler için bir katma değer oluşturarak uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazandıracaktır (Çelikkale vd, 1999).

c. İthalat

Su ürünleri ithalatımız balık üretimimize bağlı olarak yıllar itibarıyla artıp azalmaktadır. Özellikle bazı yıllarda hamsi (*Engraulis encrasicolus*) avcılığına bağlı olarak Norveç'ten uskumru (*Scombers scombrus*) ithal edilmektedir. İhracatımızda önemli bir paya sahip konserve edilmiş, ton balığının hammaddesi orkinos (*Thunnus thynnus*) balığı ithalatın büyük kısmını oluşturmaktadır (Anonim, 2000).

Türkiye'nin su ürünleri ithalatında 2003 yılında bir önceki yıla göre degerce %74 oranında önemli bir artış olmuştur. Ürün grubu olarak, 2003 yılında Türkiye'nin su ürünleri ithalatında, ilk sırayı %78 ile dondurulmuş balıklar almış ve bunu yumuşakçalar ve balık filetoları izlemiştir. (Tablo 9).

Tablo 8. 2000-2003 Yıllarında Türkiye'nin Ülkelere Göre Su Ürünleri İhracatı (D:Değer (ABD Doları), M:Miktar (kg)) (Anonim 2005)

Ülke	2000		2001		2002		2003	
	M	D	M	D	M	D	M	D
İtalya	5381740	16696431	6629143	19425663	9805663	28607876	9967587	36518534
Yunanistan	2592160	6945858	2941050	8187629	5125419	17541165	4867304	19791143
İspanya	436575	1944807	1060127	3803251	1628627	6772955	3460313	24108892
Fransa	2408202	10459541	2613240	9787328	3187805	13123872	3269154	15626604
Japonya	2458294	10971076	1052401	5388984	3061489	24681676	2914017	17227785
Lübnan	1900715	1134092	2666599	2010314	2819877	2801315	2200420	2965767
Hollanda	1335173	5499919	1379697	5010171	1803179	6817276	2087295	10916994
Almanya	7259477	12687484	1790550	2860612	1150587	1922112	1626225	3434469
Güney Kore	79468	337856	158785	633193	753990	2449557	1255552	4166321
Belçika	2397111	5738316	1210336	3900536	1006407	3614494	1119515	3755792
KKTC	245865	506123	282135	384517	226725	369646	953816	890867
İsveç	342535	1359497	557675	2327382	376505	2212397	592480	4253423
Seysel Adaları	-	-	0	0	10000	925000	499300	373975
Ege Serbest Bölge	164995	739508	252702	759862	641689	1698899	407975	1568364
Bir.Arap Emirlikleri	-	-	2004	3765	0	0	284454	218922
Çin Halk Cumhuriyeti	-	-	20005	66120	62900	202796	278090	805966
İviçre	403694	1225569	373877	1287325	290733	1278496	224577	1091042
Libya	-	-	0	0	33150	63920	211128	439574
İngiltere	3708061	5713992	605816	855391	72329	251173	200280	723967
A.B.D.	367096	1722326	579175	3069394	528209	2683972	177094	1210405
ARA TOPLAM	32546539	86861392	22964981	65860901	32585678	118019860	36596576	150088806
TOPLAM	34061262	89486941	25752143	74314052	33843766	123182322	37606813	153531686

Tablo 9. 2000-2003 Yıllarında Türkiye'nin Su Ürünleri İthalatı (D:Değer (ABD Doları), M:Miktar (kg)) (Anonim 2005)

Ürün	2000		2001		2002		2003	
	M	D	M	D	M	D	M	D
Canlı balıklar	121684	803756	5625	221864	93234	353682	117805	458071
Balık (Taze,Soğutulmuş)	325.001	157.332	2202171	331193	292949	273473	5985415	1011082
Balık (Dondurulmuş)	40300029	31343132	9174286	8675634	19589426	14367409	42523599	26114297
Balık (Fileto)	1350629	1980557	450781	928786	606045	1427976	1011257	1868238
Balık (Kurutulmuş)	5964	436445	28925	274552	63067	334946	26013	254746
Kabuklu	55866	90723	12986	35175	43954	36902	345900	256993
Yumuşakçalar	2022582	2210985	1101406	1050033	1842962	1960395	2431521	2672693
Konserve Balık ve Yumurtası	139807	347663	156860	288415	142931	340551	390898	595510
Konserve Kabuklu Hayvan ve Yumuşakçalar	142561	503307	6597	27508	37577	139924	20568	152469
TOPLAM	44517799	37873900	13139637	11833160	22712145	19235258	52852976	33384099

2003 yılı ithalatımız 33,384,099 dolar olup, bunun miktarca %18'i İspanya'dan gerçekleştirilmiştir. Norveç ise degerce en çok ithalatın yapıldığı ülke olup toplam ithalatın %33'ü bu ülkeden yapılmıştır. İrlanda, İsveç, Tayvan, Moritanya 2003 yılındaki diğer önemli tedarikçi ülkeler arasında yer almışlardır. (Tablo 10).

Avrupa Birliğinde Balıkçılık

Karluk (1996)'a atfen verilen bilgilerde, balıkçılığın, AB bütçesinde ortalama binde 6 oranında bir gider kalemi oluşturduğu ve tarımsal üretimin ortalama %3'ü kadar bir değer ürettiği bildirilmiştir. Son yıllarda düşmekle beraber AB'nin yıllık toplam su ürünleri üretimi 7,8 milyon ton iken (Tablo 11), ülkemiz için bu değer 600 bin ton düzeyindedir (Yavuz, 2000).

AB giderek artan miktarda, iç su ürünleri üretimi gerçekleştirmektedir. Nitekim 1997 verilerine göre, toplam iç su ürünleri üretimi 543 bin tondur. Ülkemizde ise 1997 yılı iç su ürünleri üretimi 53,5 bin tondur. Ancak iç su ürünleri üretiminin, toplam su ürünleri üretimindeki payı itibariyle Türkiye %10,7 ile AB'nden

(%6,9) daha yüksek bir orana sahiptir. AB'nde en büyük üretici ülkeler; Danimarka (% 23,7), İspanya (% 17,1), ve İngiltere (%13,0)'dir. AB'nde su ürünleri üretiminin yaklaşık %74,9'u deniz ürünlerinden oluşurken, bu değer ülkemizde %83,5 düzeyindedir (Yavuz, 2000).

Günümüzde AB ülkelerinin bir çoğunda çift kabuklu yumuşakçalardan özellikle midye (*Mytilus galloprovincialis*) ve istiridye (*Ostrea edulis*) yetiştiricilik yoluyla en fazla üretimi yapılan su ürünleridir. 1997 yılı itibariyle yetiştiricilikten elde edilen 1.2 milyon ton civarındaki toplam AB üretiminin %62'sini (0,7 milyon t) çift kabuklu yumuşakçalar, geri kalan kısmını ise Salmonidae türleri ve çipura/levrek oluşturmaktadır (Okumuş ve Düzgüneş, 2000).

AB ülkelerinde su ürünleri yetiştiriciliği çok eski yıllara dayanmaktadır. Günümüzde AB ülkelerinin bir çoğunda (Fransa, Hollanda, İspanya, İtalya, Almanya ve İrlanda) çift kabuklu yumuşakçalardan özellikle midye ve istiridye yetiştiricilik yoluyla en fazla üretimi yapılan su ürünleridir (Anonim, 1999).

Tablo 10. 2000-2003 Yıllarında Türkiye'nin Ülkelere Göre Su Ürünleri İthalatı (D:Değer (ABD Doları), M:Miktar (kg)) (Anonim 2005)

Ülke	2000		2001		2002		2003	
	M	D	M	D	M	D	M	D
İspanya	18284484	15035599	1412146	1500565	3659875	3443400	12974509	6103714
Norveç	14131681	12449967	6412741	6971805	9197817	8634813	9844245	10976469
İrlanda	0	0	1650	5109	2000488	834119	7347593	3044012
Gürcistan	-	-	2005121	178588	255660	35880	5656821	452656
Moritanya	0	0	22885	19760	1850029	718835	3053189	1271528
Fransa	6682938	3585411	1204607	813272	1402560	1274595	2777779	2403290
Hollanda	40531	41956	0	0	352130	223640	2499231	1237664
Tayvan	0	0	0	0	119995	106722	2321792	1826150
İsveç	-	-	0	0	0	0	2128512	1876255
A.B.D.	36932	107887	1016	2775	563995	307165	1343663	591977
Yunanistan	261513	430987	63026	47154	102217	97489	507356	466896
İngiltere	63488	155992	24786	64640	18478	69206	505010	466749
Bulgaristan	363525	564715	243290	162131	209990	123186	420435	338641
Hindistan	500266	636362	218920	204360	338744	382645	373222	481231
Estonya	-	-	8794	20850	12146	23198	222087	126180
Arjantin	552074	683811	130118	119288	55086	85839	182176	185483
Almanya	49480	53586	3508	18874	447511	422363	145992	352843
Singapur	5176	370936	9606	224311	102698	348326	110141	378972
Çin Halk Cumhuriyeti	-	-	84800	115949	34418	48295	93264	186365
Güney Kore	-	-	10300	31409	9666	28915	52410	33013
ARA TOPLAM	41400550	34581497	11857314	10500840	20733503	17208631	52559427	32800088
TOPLAM	44517799	37873900	13139637	11833160	22712145	19235258	52852976	33384099

Tablo 11. AB Ülkelerinin Su Ürünleri Üretimi (ton) (Anonymous 2005)

Sıra No	Ülke	Yetiştiricilik Üretimi (Balık, Kabuklu ve Yumuşakça)	Avcılık Üretimi (Tabi Balıkçılık)	Toplam Üretim
1	Almanya	49852	224451	274303
2	Avusturya	2333	350	2683
3	Belçika	1600	29028	30628
4	Çek Cumhuriyeti	19210	4983	24193
5	Danimarka	32026	1442068	1474094
6	Estonya	257	101452	101709
7	Finlandiya	15132	144808	159940
8	Fransa	249699	620078	869777
9	Kıbrıs	1862	1978	3840
10	Hollanda	54442	464035	518477
11	İngiltere	179036	689919	868955
12	İrlanda	62568	282331	344899
13	İspanya	263762	882633	1146395
14	İsveç	5618	294963	300581
15	İtalya	183962	269846	453808
16	Letonya	430	113677	114107
17	Litvanya	1750	150146	151896
18	Macaristan	11574	6750	18324
19	Malta	1116	1004	2120
20	Polonya	32709	222441	255150
21	Portekiz	8437	200037	208474
22	Slovakya	829	1746	2575
23	Slovenya	1290	1686	2976
24	Yunanistan	87928	88983	176911
	Toplam	1.267.422	6.239.393	7.506.815

Balıklar arasında soğuk su balıklarından Atlantik salmonu ile gökkuşuğu alabalığı (*Onchorinchus mykiss*) (363,100 ton) ve Akdeniz balıklarından çipura ve levrek (60,000 ton) yetiştiriciliği yapılmaktadır. Avrupa'daki 1997 yılı toplam salmon üretimi 1996 yılına oranla %13 artarak 1998 yılında 510,400 tona ulaşmıştır. Gökkuşuğu alabalığı üretimi ise 284,530 ton olarak tahmin edilmektedir (Çelikkale vd 1999).

AB'nde Tüketim, İhracat ve İthalat

a. Tüketim

Üretimin beslenmedeki yeri göz önünde bulundurulduğunda 1999-2001 yılları itibariyle kişi başına su ürünleri tüketiminde AB ülkeleri arasında %57,4 gibi yüksek bir oranla Portekiz birinci sırada, %43,9'luk bir oranla da İspanya 2. sırada yer almaktadır (Tablo 12). Bu değerler dünya ortalamasının 3 katından daha fazladır. Bu durum, bu ülkelerdeki insanların beslenmesine de yansımış olacak ki tüketilen toplam

proteinin %10'undan fazlası bu ülkelerde su ürünlerinden sağlanmaktadır (Çelikkale vd., 1999).

b. İhracat

FAO standartlarına göre belirlenen 7 değerlendirme şekline göre AB ülkeleri arasında Hollanda, İngiltere, İsveç, İrlanda, İspanya ve Fransa taze, soğutulmuş ve dondurulmuş balık ihracatında önde gelmektedir. Bu 5 ülkenin bu kalemden AB ihracatındaki payları miktar olarak %64, değer olarak %34 düzeyindedir. İhraç edilen kurutulmuş, tuzlanmış veya tütülenmiş balıklar kategorisinde dünya toplamı 3,017,057 ton olup, bunun %47'si AB tarafından gerçekleştirilmekte ve bu grupta 55,616 tonla Danimarka önde gelmektedir. AB, dünya kabuklu ve yumuşakçalar ihracat piyasasında %35, balık konservesi grubu ihracatında da %42'lik önemli bir yere sahiptir (Anonymous, 2005).

AB'ye üye ülkelerin toplam ihracatı 1999-2001 yılları itibariyle 6,775,716 tondur. Üye ülkeler arasında sırasıyla Danimarka, İspanya, Hollanda, ve İngiltere en

fazla ihracata sahip ülkelerdir. Türkiye ise aynı yıllar itibariyle 116.660 tonluk su ürünleri ihracatı ile 15. sırada yer almaktadır. AB 2002 yılı ihracat girdilerinde ise 2,872,438 \$ ile Danimarka birinci sırada yer alırken, Danimarka'yı takiben İspanya, Hollanda ve İngiltere gelmektedir (Tablo 13).

c. İthalat

AB'ye üye ülkeler arasında sırasıyla İspanya, Fransa, , Almanya, İtalya ve İngiltere en fazla ithalat yapan ülkelerdir (Tablo 14). Dünya su ürünleri

ithalatının yaklaşık %35'i sadece AB ülkelerine yapılmaktadır (Anonim, 2000).

AB su ürünleri endüstrisi daha çok toplam ürünün %75'inin işlendiği Almanya, İngiltere, İspanya, Fransa ve Danimarka'da yoğunlaşmıştır. En yüksek pazar büyümesinin gerçekleştiği sektör AB'nin yaşam tarzını yansıtan yemeye ve pişirilmeye hazır su ürünleri işleme sektörüdür. AB ülkeleri, işlenmiş su ürünlerinde net alıcı konumundadır. AB'nin üretimi tüketimini karşılayamamakta, su ürünleri açısından açık vermekte ve hatta su ürünleri ithal etmektedir (Anonim, 2000).

Tablo 12. AB Ülkelerinde Kişi Başına Su Ürünleri Tüketimi, (Anonymous, 2005)

Ülke	Kişi Başına Tüketim (kg/yıl)	Ülke	Kişi Başına Tüketim (kg/yıl)	Ülke	Kişi Başına Tüketim (kg/yıl)
Almanya	12.2	Kıbrıs	24.7	Litvanya	40.5
Avusturya	11.1	Hollanda	21.9	Macaristan	4.1
Belçika	20.6	İngiltere	20.2	Malta	33.5
Çek Cum.	10.3	İrlanda	14.8	Polonya	9.6
Danimarka	22.6	İspanya	43.9	Portekiz	57.4
Estonya	19.2	İsveç	26.0	Slovakya	6.7
Finlandiya	30.3	İtalya	23.1	Slovenya	7.0
Fransa	29.7	Letonya	11.9	Yunanistan	22.7
AB ORTALAMASI		21.83			

Tablo 13. AB Ülkeleri'nin Su Ürünleri İhracatı ve İhracat Girdileri (Anonymous, 2005)

Ülkeler	İhracat (ton)	İhracat girdisi (US \$ 1000)	Ülkeler	İhracat (ton)	İhracat girdisi (US \$ 1000)
Almanya	546665	1156911	İspanya	1012034	1889541
Avusturya	5050	19385	İsveç	404324	562094
Belçika	187196	570587	İtalya	186217	424371
Çek Cum.	14660	35701	Letonya	132338	122805
Danimarka	1063824	2872438	Litvanya	53126	77601
Estonya	144138	129420	Macaristan	3589	4560
Finlandiya	20122	14356	Malta	2544	17850
Fransa	516577	1088572	Polonya	213583	252605
Kıbrıs	771	5493	Portekiz	127594	299742
Hollanda	957549	1802893	Slovakya	926	2335
İngiltere	759904	1353123	Slovenya	3417	6039
İrlanda	331715	452928	Yunanistan	87853	226047

Tablo 14. AB Ülkeleri'nin Su Ürünleri İthalatı ve İthalat Girdileri (Anonymous, 2005)

Ülkeler	İthalat (ton)	İthalat girdisi (US \$ 1000)	Ülkeler	İthalat (ton)	İthalat girdisi (US \$ 1000)
Almanya	1248105	2419534	İspanya	1639331	3852942
Avusturya	91575	192690	İsveç	332646	804437
Belçika	396538	1064299	İtalya	1021530	2906007
Çek Cum.	96049	91178	Letonya	40385	48055
Danimarka	837930	1805598	Litvanya	92616	88006
Estonya	58706	61770	Macaristan	25342	56204
Finlandiya	67037	141131	Malta	15087	20960
Fransa	1547939	3206511	Polonya	350061	334621
Kıbrıs	14367	33335	Portekiz	514088	947483
Hollanda	778602	1333131	Slovakya	34747	37116
İngiltere	1013880	2327559	Slovenya	14169	31757
İrlanda	42570	130307	Yunanistan	146061	379619

SONUÇ:

Dünyada su ürünleri yetiştiriciliğine büyük önem verilirken, Türkiye'nin aynı suları paylaştığı komşu ülkelerde bu sektör bir ülke politikası olarak desteklenip teşvik edilmektedir. Türkiye'de bu sektörün gelişmesi, mutlaka desteklenmelidir. Unutulmamalıdır ki; üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde balık yetiştiriciliği potansiyeli, diğer birçok ülkeye göre çok yüksektir ve bu potansiyelden yeterince yararlanmamak büyük bir sosyo-ekonomik kayıptır.

AB'ne üyelik ve de entegrasyon konusunda planlı ve daha gerçekçi politikaların sektörel bazda izlenmesi, acilen merkezîyetçilikten uzak, serbest piyasa ekonomisini olumsuz yönde etkilemeyecek bir anlayışla genel ekonomik politikalarla uyum içerisinde olan bir balıkçılık politikası geliştirilmesi, bunun içinde yasama, yürütme ve yargı mekanizmalarında bazı zorunlu değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Bu hususta insan unsuru göz ardı edilmemeli, sosyo kültürel yapımız, birlik mevzuatı ile uyumlu ancak bir o kadar yerel olabilecek düzenlemeler üzerinde durulmalıdır. Benzer şekilde ülke balıkçılığımızın belirli mevsimlerde, belirli balıklar üzerinde ve belirli bölgede yoğunlaştığı gerçeği göz ardı edilmeden ruhsattan lisansa geçiş yapacak sektöre doğru adımlara öncelik verilmeli, modern, çağdaş dünya nimetlerinden yararlanabilme, sağlıklı ve dengeli beslenme için gerekli olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

Anonim, 1999. İGEME, Tarım Ürün Profilleri Su Ürünleri.
Anonim, 2000. TÜGEM, 1997-1998 Yıllık ve 1999 Ocak- Ekim Dönemi Su Ürünleri İthalat ve İhracat Miktar ve Değerleri Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara.

Anonim, 2005. DİE Su Ürünleri İstatistikleri. Ankara
Anonim, 2005. İGEME, Türkiye Su Ürünleri Dış Ticaret Rakamları, Online Erişim, <http://www.igeme.org.tr>.
Anonymous, 2005. FAO, Fishery Statistics, Online Erişim, <http://www.fao.org>.
Aras, N. M., Kocaman, E.M., Aras, M.S., 2000. Genel Su Ürünleri ve Kültür Balıkçılığının Temel Esasları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak. Su Ürünleri Bölümü, Yayın No:216, Erzurum.
Atay, D., 1993. Su Ürünleri Mevzuatı. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fak. Yayınları, No: 1294, Ders Kitabı 370, 246 s.
Atay, D., Korkmaz, A.Ş., 2000. Avrupa Birliği – Türkiye Su Ürünleri Sektörleri Arasında İhracat ve İthalat Düzenlemeleri. IV. Su Ürünleri Sempozyumu (28-30 Haziran), Erzurum.
Babadoğan, G., 1998. Su Ürünleri Sektör Araştırması. İGEME, Ankara, 124 s.
Çelikkale, M.S., 1998. Türkiye Balıkçılığı. Deniz ve Kültür Balıkçılığı Sempozyumu, İTO, 2-3 Nisan 1998, 12 s. İzmir.
Çelikkale, M.S., Düzgüneş, E. ve Okumuş, İ., 1999. Türkiye Su Ürünleri Sektörü ve Avrupa Birliği ile Entegrasyonu, İstanbul Ticaret Odası. Yayın No: 1999-63, 533s., İstanbul.
Çelikkale, M.S., Düzgüneş, E. ve Okumuş, İ., 1999. Türkiye Su Ürünleri Sektörü, Potansiyeli. Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No : 1999-2, 414 s., İstanbul.
Okumuş, İ. ve Düzgüneş, E., 2000. Su Ürünleri Sektöründe Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri. IV. Su Ürünleri Sempozyumu (28-30 Haziran), Erzurum.
Yavuz, O., Yavuz, F. ve Türkmen, M., 1995. Gümrük Birliği Bağlamında Türkiye Avrupa Topluluğu Su Ürünleri Üretim ve Tüketiminin Son Durumu. Doğu Anadolu Bölgesi II. Su Ürünler Sempozyumu, 14-16 Haziran 1995, Erzurum.
Yavuz, O., 2000. AB'ne Adaylık Sürecinde AB ve Türkiye'de Balıkçılık Politikaları. Beklenen Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, IV. Su Ürünleri Sempozyumu, A.Ü. Ziraat Fak. Su Ürünleri Bölümü, Erzurum.